

Національна академія правових наук України
Національна академія внутрішніх справ

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 18

**КРИМІНОЛОГІЯ.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ
ПРАВО УКРАЇНИ**

Харків
«Право»
2019

УДК 343.9+343.8
В27

Редакційна колегія 18-го тому:

**В. І. Шаkun (голова),
В. І. Тимошенко (заступник голови),
Є. Ю. Бараш, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов,
В. В. Голіна, Б. М. Головкін,
О. Г. Кулик, І. С. Яковець**

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016 —

ISBN 978-966-937-048-8

**Т. 18 : Кримінологія. Кримінально-виконавче право / редкол.: В. І. Шаkun (голова),
В. І. Тимошенко (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права
імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. — 2019. —
544 с. : іл.**

ISBN 978-966-937-831-6

Видання є систематизованим зводом знань про стан і досягнення сучасних наук кримінології і кримінально-виконавчого права та їх термінологічний апарат, про проблеми попередження злочинності та специфіку галузі кримінально-виконавчого права. Наводяться відомості про вітчизняні й зарубіжні науково-дослідні установи, інші інституції, наукові товариства та журнали кримінологічного і пенітенціарного спрямування, про Конгреси ООН, присвячені проблемам попередження злочинності, кримінального правосуддя і поводження з правопорушниками. Подається інформація про відомих вчених, що зробили суттєвий внесок у розвиток наук кримінології та кримінально-виконавчого права.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, ад'юнктів, студентів і курсантів закладів вищої освіти, співробітників органів кримінальної юстиції, а також усіх, хто цікавиться проблемами кримінології та кримінально-виконавчого права.

УДК 343.9+343.8

ISBN 978-966-937-831-6 (т. 18)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2019
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2019
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2019
© Видавництво «Право», 2019

БУЛІНГ (від англ. bully – хуліган, забіяка, кривдник) – психологічний терор, знущання, цькування однієї людини іншою, яке може супроводжуватися фізичним насиллям. По суті, це неусвідомлена агресивна поведінка, безкарне насильство, що виникає через реальний або уявний дисбаланс влади та створює в окремих людей відчуття всюдозволеності й можливості приниження інших.

Законом України від 18 груд. 2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії бу-

лінгу (цькуванню)» КУпАП доповнено ст. 173⁴, яка визначає Б. так: «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у т. ч. із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого». Отже, адміністративна відповідальність за Б. передбачена лише у випадку його вчинення стосовно учасників освітнього процесу.

Вищевказаний Закон визначає такі типові ознаки Б. (цькування): систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Наукова література до ознак Б. відносить також навмисність і нерівність сил. До того ж у науковій літературі сторонами Б. називають лише кривдника (булера) і потерпілого (жертву Б.). Що стосується спостерігачів, які названі у Законі як сторона Б., – очевидно, вони є свідками. Але свідок не є стороною правопорушення.

Специфіка Б. також полягає у тому, що він являє собою переслідування «один на один», на відміну від мобін-

гу, за якого відбувається групове (масове) цькування (див.: *Мобінг*). Відносини з'ясовуються на рівні двох особистостей; у ролі переслідувача виступає не увесь трудовий колектив, його частина, певне товариство, спільнота, клас чи група, а конкретний працівник, колега, учень або кілька учнів, що мають авторитет серед однолітків, колег, співробітників.

Б. поширений переважно серед учнів та студентів закладів освіти, де виявляється у формі пліток, здрисництва, образ, глузування. Нерідко жертвою Б. стає новий учень, що відрізняється від однокласників, наприклад, більш відкритий, ініціативний, чесний. Деякі діти мимоволі провокують однолітків і частіше за інших стають жертвами цькування. Серед них ті, хто незвично одягнений, неохайний, «дивно» поводить, має певні фізичні вади, або якого виділяють вчителі і ставлять за зразок іншим.

Більшість булерів – це діти з яскраво вираженою нарцисичною акцентуацією характеру. Вони зростають без належного виховання та внутрішнього відчуття власної гідності, самоцінності, тому постійно намагаються самостверджуватися за рахунок інших, доводити власну перевагу. Приблизно 50 відсотків булерів самі одночасно є жертвою – у своїй родині або в іншому колективі.

Наслідки Б. руйнівні: гострі емоційні реакції жертви, її психологічні страждання, втрата здоров'я, агресивна поведінка, навіть самогубство.

Б. залишає жертву в стані страху і стресу, який може відчувати і той, хто

став свідком Б., але найчастіше свідки Б. спочатку відчувають співчуття до жертви, яке змінюється байдужістю і роздратуванням.

Б. є криміногенним фактором.

Лит.: Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 №2657-VIII. URL: [https://zakon.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-viii)

[rada.gov.ua/laws/show/2657-viii](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-viii); Ануфриева А. Что такое буллинг? URL: <http://www.psychologies.ru/roditeli/children/bullying-bolezni-vlasti/>; Що таке булінг, його види і як з ним боротись в школах України. URL: https://24tv.ua/buling_v_ukrayini_shho_take_buling_kiberbuling_yogo_vidi_yak_z_nim_borotis_n1055565.

В. І. Тимошенко.